

**ДВА ПРИМЕРА ЗА „САМОНАПРАВИЛИ СЕ“ ПРЕДПРИЕМАЧИ  
В БЪЛГАРИЯ ПО ВРЕМЕ НА ПРЕХОДА ПРЕЗ 90-ТЕ ГОДИНИ НА ХХ В.**

**Илияна МАРЧЕВА**

Received: 25.09.2021

Available online: 1.12.2021

***Abstract:** Based on interviews and publications in the press, the personal stories of several businessmen without proven ties to criminal groups or political authorities, who are among the successful businessmen so far, are examined. These are people from the real sector, from the middle class businessmen in the field of production of packaging and pumps for the perfume and food industry (Peyo Peev, Alfrida-Peev, Gabrovo) and for the production of high class meat products and sausages (Kiril Vatev, Tandem - V). On this basis, as a case study, some common features in their self-creation are derived. They show the difficulties and peculiarities in the self-creation of entrepreneurs in Bulgaria during the transition. The main ones can be defined as follows. The success of two is due to the accumulated preliminary experience and even capital, their personal qualities - perseverance, vision, strong spirit, their desire to follow and maintain a consistently high quality of their products. And last but not least - to the good pay of workers for quality work. Although they manage to create themselves in opposition to power and corruption, they subsequently seek politics to use it for their business interests. Charity is their way to establish themselves positively in society.*

**Key words:** self-made entrepreneurs, Tandem-V, Alfrida-Peev, Peyo Peev, Kiril Vatev, transition

**JEL: D22; N8; N84**

**Увод**

Един от най-важните изследователски проблеми на транзитологията е този за раждането на новите елити и особено за новите бизнес елити. В общественото пространство за тях са се наложили няколко образа. Единият е на водачите на силовите групировки – арогантни, действащи на ръба на закона, чиито охранителен и застрахователен бизнес прикрива криминалния характер на дейността им. Другият е на създадените от бившата комунистическа номенклатура или Държавна сигурност (ДС) бизнесмени, на които са раздадени куфарчетата с пари.

Третият е за класическия мошеник от времето на „първоначалното натрупване на капитала“. Тези образи са продукт на разследващата журналистика, един от най-ярките представители на която е Крум Благов. Той проследява съдбата на знакови бизнесмени от 90-те години, повечето от които вече не правят бизнес, дори не са между живите, но чиито възход се оказва пряко свързан „с всяко ново правителство и ново парламентарно мнозинство на прехода... Сякаш всяка партия си създава олигарси.“ (Vlagov, Kг 2011, pp. 7-8.).

Косвено потвърждение на горните представи дава едно от малкото социологически проучвания на едрия български бизнес елит през 1989–2005 г. с констатацията, че в него не влиза късносоциалистическият стопански елит (Ivanov M, Ganev G, 2009, p.73). Но се оказва, че трудно се идентифицират лицата начело на 125 най-едри фирми през 1989, 1994 и 2005 г. А личните им данни са толкова оскъдни и трудно достъпни, че изследователите са се отказали от приложение за различните политически, управленски, обществени и др. свързаности на българския бизнес елит на прехода, каквото са систематизирали за едрите предприемачи 1911–1945 г. (Ivanov M, Ganev G, 2009, pp. 16,17, 95-131). Щом за едрите бизнесмени трудно се събират и систематизират такива сведения, които биха изяснили много въпроси около появата на новите икономически актьори, то какво може да се каже за преобладаващите сред тях средни и дребни български предприемачи. Предвид споменатия проблем с информацията, заедно с трудоемкостта на нейното събиране (която би била обект на множество проекти и монографии) въпроси като тези дали и те не са се възползвали от политически чадър, от групировките, от предишни свои стопански начинания и от неправомерно използване на държавна собственост, дали евтиният труд и некачественото производство не са в основата на успеха им, изглеждат химерични. Но ако се откажем да ги търсим, рискуваме да обезсмыслим самия преход с неговата цел да създаде автентични икономически играчи. Ето защо ми се стори най-релевантно с оглед характера на изданието да потърся отговорите на тези въпроси на основата на примери на „самосъздали се“ през 90-те години предприемачи, без доказана връзка с криминалните групировки или с политическата власт, които са сред успешните бизнесмени и досега. Спрях се на двама такива предприемачи. Това са: габровският производител на продукти за леката промишленост Пейо Пеев и собственикът на фирмата за колбаси „Тандем-В“ Кирил Вътев.

### **Източници и методология**

Ще ги представя на основата на посветените им книги и интервюта, както и на официалните сайтове на фирмите им, а също и на различни журналистически материали. Без съмнение биографиите и интервютата не са сред най-надеждните

исторически извори. Но липсата на достъп до официални документи, с които те да бъдат съпоставяни, е голям проблем при писането на история на фирмите и техните основатели. Архивите им са частно притежание и не попадат под закона за държавните архиви. А това поставя и по-големия въпрос как може да се напише „обективна“ история за такива предприемачи без държавните архиви да могат да съхраняват периодично техните документи. Защото е очевидно, че не всички искат да се знае за пътя им в бизнеса. Особено за началото му, при първоначалното натрупване на капитала. Затова за историка остават интервютата и биографиите, които те сами предоставят, както и журналистическите разследвания и публикации. Те са канава и на моя разказ за примери на автентично предприемачество по време на българския преход.

За Пейо Пеев се позовавам на книгата на историчката Красимира Чолакова, в която тя ползва интервюта на бизнесмена в Габровската преса през годините, собствени наблюдения и информация от близки нему хора „стояли до него, следвали са го и понякога са били притискани от неумолимото му егo” (Cholakova, 2009, p. 15). Макар, че книгата е посветена на 60-та му годишнина, авторката споделя, че я е „писала с или без разрешение и одобрение от Пейо Пеев” (Cholakova, 2009, p.7), подсказвайки сложните отношения между биографа и неговия обект – бизнесмен с характер. Зад тази фраза се крие признанието, че Чолакова не винаги се е съобразявала с мнението на Пеев, опитвайки се да не идеализира неговия образ.

За Кирил Вѐтев използвам подробно и откровено негово интервю със стопанската историчка доц. Екатерина Никова през 2005 г. В него участва и съпругата на Вѐтев, също стопански историк. То заема 21 страници голям формат и е достатъчно искрено, за да бъде основа на анализа ми. Защото наред с отговорите на въпросите за дейността му, то съдържа информация както за неговата принадлежност към ДС, бидейки треньор по борба, така и признания за това, че в онзи момент Вѐтев пие, пуши и не спортува, не инвестира и е в очевидна психологическа криза, породена от трудностите при адаптацията на бизнеса му към новите условия – нахлуването на големите чуждестранни търговски вериги (Vatev, 2005, p. 352). Ползвала съм и други интервюта, давани от Кирил Вѐтев през годините, както и статии, посветени на фирмата му.

Колкото и да са едностранчиви и субективни посочените източници, колкото и да целят скрита самореклама или недоказуеми обвинения, чрез метода на case study те позволяват да се установи на какво се дължи самосъздаването на такива предприемачи и доколко те се различават или си приличат с наложените образи на прехода.

### **Пътят към успеха: Пейо Пеев – Алфрида – Пеев**

Пейо Пеев (роден 1949 г.) е собственик на фирма Алфрида – Пеев, създадена на 25 май 1989 г. по Указ 56 (Cholakova, 2009, p. 28). На сайта на фирмата е посочена 1990 г. (Alfrida-Peev 2), което говори, че този предприемач иска да се идентифицира с новото време на прехода. Фирмата му произвежда пулверизаторни помпи и опаковки, предназначени за парфюмерийната и хранително-вкусовата промишленост. В нея започват работа 6 работника, които през 2000 г. вече са 92. Дълготрайните ѝ активи нарастват 67 пъти през 2000 г, а приходите ѝ – почти 11 пъти. Още по-голямо е увеличението им през 2008 г. – 286 пъти, а приходите ѝ – 567 пъти (Cholakova, 2009, p. 54). В тези числа влизат не само производствените мощности, но и първата частна ВЕЦ „Пеев“ (Cholakova, 2009, p. 52).

А всичко започва от гараж в стара фамилна къща, в която Пеев, завършил Механотехникума в Габрово и след като е придобил стаж като конструктор и фрезист към Стопанска дирекция „Местна промишленост и битови услуги“, започва да работи самостоятелно. Първоначално като надомник към Предприятието за промишлени дейности и услуги по силата на 12 ПМС 1982 г. за изграждане и въвеждане в действие и експлоатация на малки и средни мощности за производство на стоки за народно потребление. Той се специализира в производство на пластмасови макари и гилзи за червила. След 35 ПМС от 1987 г. до края на 1989 г. се сдобива с няколко машини, закупени от „Вторични суровини“ и създава първите си матрици и първия шприц автомат. Той реализира продукцията в държавните предприятия и това му помага не само да разшири производството и асортимента, но и да си създаде полезни връзки. Така без кредити от банка или ипотека Пеев успява да натрупа известен капитал още през 1989 г. С него строи първия си производствен цех в наследствен имот в с. Рачевци, Габровско (Cholakova, 2009, pp. 23-25). Още оттогава са принципите му: отстояване на икономическа независимост от държавата и банките, непрекъснато усъвършенстване и разширяване на производството и пазарите (Cholakova, 2009, pp. 32-33).

В края на века Пеев вече има триетажна фабрика, в която през 2008 г. работят 107 души при много добри условия на труд (безплатен автобус, кафе и други битови удобства) и най-вече навременно заплащане по английски маниер – всеки петък (Cholakova, 2009, p. 40). Англия и английският език са слабост на Пеев още от младини. Името Алфрида е на дъщерята на негови английски приятели. А и книгата за него е двуезична – на български и английски език.

В началото на XXI век Пеев постига автоматизация на производството, като търси най-доброто на европейския пазара (оригинални софтуерни продукти от Англия, сачми и пружини от Швеция), но стремежът му е основните материали да са български. Още през 2001 г. фирмата се сертифицира по ИСО (Cholakova,

2009, р. 38). Продукцията ѝ намира пазари в Русия, Украйна, Гърция, Румъния и Италия и балканските страни, защото е по-качествена от китайската, с капацитет за производство на над 1000 вида изделия. Тя запазва основно и българските козметични фирми (Cholakova, 2009, р. 42, р. 48). Понастоящем предприятието е разположено на 7000 кв.м производствена площ, в него работят 130 работника. То разполага с универсални инструментални машини, както и с най-нови машини с цифрово-програмно управление, за производство и дизайн на всички видове пластмасови помпи за парфюмерията и битовата химия, както и пластмасови опаковки (Alfrida-Peev 1).

Борейки за независимост от държавата (заради което и построява собствена ВЕЦ), Пеев всъщност се бори с местната власт, от която зависи издаването на разрешителни за строителство и за развитие на бизнеса му. Осъзнал тази зависимост, както и съзрял възможност да я промени в полза на вземането на „по-бързи решения по отношение на бизнеса”, той се кандидатира за общински съветник от НДСВ и е такъв от 2003 до 2007 г. Остава обаче разочарован от резултатите от усилията си да се пребори с бюрокрацията, която първоначално смята за остатък от комунизма, но разбира, че е присъща и на демокрацията (Cholakova, 2009, р. 56, 60).

Със самочувствието на успял човек, Пеев следва традицията на някогашните габровски индустриалци да бъде и благодетел. Впечатлен от българския Рокфелер Пенчо Семов, новият предприемач спонсорира изложба и книга за него. А също става дарител на най-различни акции, инициативи и църкви, за което получава награда на Община Габрово през 2004 г. (Cholakova, 2009, pp. 68-70).

### **Кирил ВЪТЕВ – ТАНДЕМ В**

Кирил ВЪТЕВ (роден 1958 г.) е съсобственик на фирма „Тандем В” заедно с брат му Годор. Тя се утвърждава на пазара като производител на висококачествени месни продукти. Преди да се захване с бизнес Кирил ВЪТЕВ е треньор по свободна борба на младежкия отбор на „Левски-Спартак“ (1981–1990) и на младежкия национален отбор (1988–1990). Въпреки че идва в бизнеса от средите на борците, които в началото на прехода се асоциират с полукриминален бизнес, К. ВЪТЕВ не се притеснява от този факт. Нещо повече, той твърди: „За мен престъпниците с бели якички са много повече от излезлите от спортните среди“. (Vatev, 2005, р. 333). Ето защо, макар и рядко и некоректно, той ще бъде наричан олигарх (N. a. 2008, The Oligarchs).

Историята на неговия успех през 90-те години обаче говори, че това е само-направил се бизнесмен, а не продукт на криминални групировки или политическа протекция. След разочарованието от безперспективността в треньорската му работа в новите условия, ВЪТЕВ се захваща през 1991 г. с бизнес – търговия на дрехи

на консигнация. След една година наема кафене (Vatev, 2005, p. 338). На следващата година заедно с брат си, събрал средства като сервитьор в Гърция, се заема с производство и разносна търговия на сандвичи. Стигат до 3 хил. сандвича на ден и наемат 3 работнички. Но поради трудности в доставките на продукти, братята се ориентират към собствено производство на колбасите. За целта те вземат заеми по 500 000 лева (20 000 долара по курса 2005 г.) от ДСК срещу ипотека на апартамента на родителите им. Братята поемат този риск, защото техен приятел, съученик от спортното училище в Русе, специалист технолог по месото, им е обещал да се включи в начинанието. Той става главен технолог на фирмата, която е регистрирана през 1993 г. като ООД (Vatev, 2005, p. 339).

И братята ВЪтеви започват с машини на старо в наето помещение – стола на завод „Искра“, първоначално продължават със сандвичите, но впоследствие се ориентират към производство на кайма и колбаси. Основно правило в работата на фирмата от самото начало е да се спазват рецептите и да се прави най-доброто качество. И досега тази философия държи производството на фирмата във високия ценови сегмент на пазара на колбаси. Инфлацията през 1994 г. стопява кредита им и те го изплащат един месец предсрочно. Фирмата набира обороти, броят на работниците става 120 д. (Vatev, 2005, pp. 339-340). Развитието ѝ е облагодетелствано от факта, че в началото на 90-те години пазарът на месо и колбаси е дефицитен, а в населението все още има свободни пари. През 90-те години търговците сами търсят продукцията на „Тандем“ – положение, което в началото на XXI се променя (Georgieva, 2019).

През 1994 г. е направен опит да бъде рекетиран от мафиотски групировки, но след като успява да го „неутрализира“, повече не е бил притесняван (Georgieva, 2019). ВЪтев е лаконичен, но вероятно е успял да се отърве поради обстоятелствата, че самият е от средите на борците, имал е познанства с тях и е могъл да ги използва в своя защита. На подобен извод навежда фактът, че К. ВЪтев не се страхува да спомене с добри думи такива знакови фигури като Васил Илиев, един от създателите на групировката ВИС (N. a. 2015, Kiril Vatev).

Бизнесът се разраства, през 1998 г. фирмата достига до 12–15 тона дневна продукция, но ВЪтеви не са допуснати до приватизацията на държавните месокомбинати, защото нямат политическа протекция. Затова се ориентират към изграждане на собствен месокомбинат по немски проект (Nikolaeva, 2018; Georgieva, 2019). Купуват и терен от 12 дка в кв. Слатина, но така и не получават разрешително за строеж. Причината – категоричните откази на ВЪтев да дава рушвети (Vatev, 2005, p. 343). Още през 1995 г. започва да поддържа безупречно счетоводство, за да не е зависим от властта и да е с добър кредитен имидж пред банките. Но въпреки това през 1994–1998 г. Тандем-В ООД не е допуснат до банково

кредитиране и разчита на приятелски заеми (Vatev, 2005, p. 343). Очевидно следването на правилата за правене на легален бизнес без политическа подкрепа не му носят успех. Властите санкционират смелото поведение на Вътев. След негово изявление по телевизията през 1999 г., че нелегалният внос на евтини колбаси и на американски пилешки бутчета унищожава българския бизнес, в продължение на три месеца е подложен на всевъзможни проверки (Vatev, 2005, p. 348).

Принуден от обстоятелствата, К. Вътев се ориентира към нов проект за много по-малък завод на друг терен на кв. „Военна рампа“. Заводът е пуснат в експлоатация през 2002 г. изцяло по европейски стандарти. Стремещт му е за мащабно, индустриално, а не бутиково производство, което да е конкурентноспособно не заради „евтиния труд“ на работниците. Според него: „[...] няма по-скъп от евтиния работник [...]. По-добре да платиш висока заплата и човекът да е мотивиран да работи качествено, да си пази заплатата, да работи, а не да краде, да троши и руши.“ (Vatev, 2005, p. 346).

Вътев следи тенденциите в производството и пазара в ЕС, където България се запътва в началото на XXI век. Това е основният пазар за българското месо след загубата на арабския и съветския пазар, а и след обедняването на населението, свиването на българския пазар и вътрешната конкуренция. На руските пазари България не може да проникне, защото там отдавна са се настанили най-мощните европейски производители (Vatev, 2005, p. 348). Затова Вътев възприема отрано европейските стандарти и от 2003 г. след много подробен и прецизен одит на експерти от ЕС „Тандем“ получава разрешение за свободна търговия в Съюза (Nikolaeva, 2018).

Вътев се опитва да обедини бранша, за да оцелее в новите условия на предстоящо влизане в ЕС. Воден е от своето виждане за предприемачеството като соопетition – коопериране заедно с другите вътрешни конкуренти. Според него само така родните предприемачи, които през 90-те години произвеждат 20–25 млн. тона средно, докато най-малките западни фирми имат капацитет от 80 млн. тона годишно, могат да издържат (Vatev, 2005, p. 344). „Защото докато ние (българските фирми) сме поставени в условия да се противопоставяме едни на друг, каквито сме дребни, да ставаме още по-дребни“ (Vatev, 2005, p. 349). Ето защо Вътев става член, а от 1999 до 2004 г. е и председател на Асоциацията на месопроизводителите в България. За съжаление, Вътев не постига коопериране на предприятията от бранша, според него поради липса на култура на сдружаване и силен индивидуалистичен манталитет (Vatev, 2005, p. 342). Не успява и да защити бранша от конкуренцията на западните производители, тъй като преговарящите за влизане на България в ЕС не възприемат нито едно от предложенията на българските месопроизводители (Vatev, 2005, pp. 344-345).

Възмутен, че вместо бизнесът да диктува на политиците, както е на Запад, в България е обратното, Вътев решава да влезе в политиката (Vatev, 2005, p. 348). През 2005 г. той става съучредител на Федерацията на свободния бизнес, чийто идеолог е Димитър Луджев (Goranova, 2005; Vatev, 2005, p. 351). Претърпял крах в своите политически начинания, той се изявява като критик на всички правителства, твърдейки през 2014 г. че „Създаденият бизнес е толериран в качеството на партийни обръчи, а самонаправеният се е контролиран да не пречи на толерирания. Така не може да се появи свободна конкуренция, която стимулира развитието, а пазарната икономика формира две антагонистични Българи, нито една от които не е свободна“ (Dyulgarova, 2014).

Междувременно Вътев не се отказва да развива бизнеса си в различни посоки, които не винаги са успешни. Провал е инвестирането му в туризма с къщи за гости, а неговият опит през 2006 г. да отглежда био месо се оказва изпреварил времето си. Затова К. Вътев се концентрира върху производство на колбаси. През 2018 г. вече има 170 души персонал и печалба над 1, 22 млн. лв. (Georgieva, 2019). Фермата „Биотика“, която синът му развива вече в други условия е ориентирана към земеделието. Брат му се заема с доставка на колбаси за българите в САЩ чрез собствена фирма Тандем-Америка (Georgieva, 2019; Tandem, n. d.).

К. Вътев се проявява като спонсор на ансамбъл „Българе“, създаден през 2002 г. (Nikolaeva, 2018), като старши треньор на Националния отбор по свободна борба – Кадети от 2013 г. и представител на България в Комисията по маркетинг на Световната федерация по борба UWW (Regal, 2016).

### **Заклучение**

От историите на избраните от мен предприемачи, които са в категорията на средния бизнес у нас, могат да се дадат следните отговори на поставените в началото въпроси:

Предишните сходни занимания не са задължително условие за успешен бизнес, както е и при най-едрите бизнесмени. Важен е шансът, който получават с промяната на условията на стопански живот. Наистина, преди да се заемат с основния си бизнес, те имат натрупан стопански и управленчески опит, а и капитал: Пейо Пеев – още по време на социализма, а Кирил Вътев в самото начало на прехода.

Те не са сред мошениците на прехода. Просперират не като използват незаконно обществена собственост, нито за сметка на труда на работниците и на качеството на изделията си. Напротив, благодарение на готовността да поемат риск и на визионерството си не се страхуват да се конкурират с най-добрите европейски образци, да поддържат постоянно високо качество, да въвеждат нови технологии и продукти, както и да плащат добре за качествен труд..

Не използват политически чадър. Самосъздаването си дължат в борба с властта и с корупцията, свързана с нея. Но фактът, че дори и утвърдили се в бизнеса, се стремят да влязат в политиката чрез партия или чрез участие в местната власт, потвърждава голямото значение на политиката в правенето на бизнес в България. Точно както е и при известните олигарси.

Меценатството е друга обща черта, която говори за желанието им да се утвърдят положително в съзнанието на хората, като следват съзнателно или не модела на предшествениците си от времето на първия български капитализъм.

Тези наблюдения върху двамата предприемачи от 90-те години дават различни в някои отношения, а в други потвърждават натрупаните представи. Те се оказват точните хора в точното време на промените и показват, че „самосъздалите се“ предприемачи в България могат да се разглеждат като отделна група, която си струва да бъде по-детайлно изучена.

#### REFERENCES:

Alfrida-Peev 1 <https://www.alfrida-peeв.com/bg/> viewed July 11, 2021 [видян 11 юли 2021].

Alfrida-Peev 2 <https://www.alfrida-peeв.com/bg/about> viewed July 11, 2021 [видян 11 юли 2021].

Blagov, Kr 2011, *The First Million*. Sofia: Reporter. [Благов, Кр 2011, *Първият милион*, София: Репортер].

Cholakova, Kr 2009, *Pevo Peev. Struggle for independence*. Veliko Turnovo: Faber. [Чолакова, Кр 2009, *Пејо Пеев. Борба за независимост*. Велико Търново: Фабер].

Dyulgarova, El 2014, *Kiril Vatev: There are two categories of business in Bulgaria – created and self-made*, April 07, <https://glasove.com/categories/intervyuta/news/kiril-vytev-v-bylgariq-ima-dve-kategorii-biznes--syzdaden-i-samonapravil-se>, viewed July 11, 2021. [Дюлгарова, Ел 2014, *Кирил Вътев: В България има две категории бизнес – създаден и самонаправил се*, 07 април, <https://glasove.com/categories/intervyuta/news/kiril-vytev-v-bylgariq-ima-dve-kategorii-biznes--syzdaden-i-samonapravil-se>, видян 11 юли 2021].

Georgieva, M 2019, *Kiril Vatev: We produce only products that we can give to our children*, March 22, [https://www.capital.bg/biznes/management/2019/03/22/3406879\\_kiril\\_vutev\\_proizvejdame\\_samo\\_produkti\\_koito\\_mojem\\_da/](https://www.capital.bg/biznes/management/2019/03/22/3406879_kiril_vutev_proizvejdame_samo_produkti_koito_mojem_da/), viewed July 11, 2021. [Георгиева, М 2019, *Кирил Вътев: Произвеждаме само продукти, които можем да дадем на децата си*, 22 март, [https://www.capital.bg/biznes/management/2019/03/22/3406879\\_kiril\\_vutev\\_proizvejdame\\_samo\\_produkti\\_koito\\_mojem\\_da/](https://www.capital.bg/biznes/management/2019/03/22/3406879_kiril_vutev_proizvejdame_samo_produkti_koito_mojem_da/), видян 11 юли 2021].

Goranova, G 2005, 'Medium Business formed a party. Parshevitsa, Tandem, Elprom

bosses want to be represented in parliament', *SEGA*, March 28. [Горанова, Г 2005, „Средният бизнес си учреди партия. Шефове в „Пършевица“, „Тандем“, „Елпром“ желаят да са представени в парламента“, *СЕГА*, 28 март].

Ivanov, M, Ganev, G 2009, *The Business Elites of Bulgaria 1912–1947 1898–2005*. Sofia: Iztok-Zapad [Иванов, М, Ганев, Г 2009, *Бизнес елитите на България 1912–1947 1898–2005*, София: Изток-Запад].

Nikolaeva, V 2018, *Tadem – 25 years of work for the cause of good food*, December 17, <https://webcafe.bg/ad-blok/2047426257-tandem-25-godini-rabota-za-kauzata-on-good-food.html>, viewed July 11, 2021. [Николаева, В 2018, *Тадем – 25 години работа за каузата на добрата храна*, 17 декември, <https://webcafe.bg/ad-blok/2047426257-tandem-25-godini-rabota-za-kauzata-na-dobrata-hrana.html>, видян 11 юли 2021].

The Oligarchs, 2008, *The Oligarchs: Kiril Vatev has been waiting for the crisis for 3 years*, December 14, <https://19min.bg/news/4/5588.html>, viewed July 11, 2021. [Олигарсите, 2008, *Олигарсите: Кирил Вътев от 3 години чака кризата*, 14 декември - <https://19min.bg/news/4/5588.html>, видян 11 юли 2021].

Vatev, 2015, *Kiril Vatev: Vasil Iliev was a very accurate man. Martial arts education is a big myth, the racket of the "white collars" is much more cruel, claims the businessman*, February 15, [https://blitz.bg/obshtestvo/kiril-vtev-vasil-iliev-beshe-mnogo-tochen-chovek\\_news319937.html](https://blitz.bg/obshtestvo/kiril-vtev-vasil-iliev-beshe-mnogo-tochen-chovek_news319937.html), viewed July 11, 2021. [Вътев, 2015, *Кирил Вътев: Васил Илиев беше много точен човек. Борческите образования са голям мит, рекетът на „белите якички“ е много по-жесток, твърди бизнесменът*, 15 февруари, [https://blitz.bg/obshtestvo/kiril-vtev-vasil-iliev-beshe-mnogo-tochen-chovek\\_news319937.html](https://blitz.bg/obshtestvo/kiril-vtev-vasil-iliev-beshe-mnogo-tochen-chovek_news319937.html), видян 11 юли 2021].

Tandem, (n. d.), *Tandem in Chicago*, [http://www.bgnow.eu/news.php?newsid=55320&fb\\_comment\\_id=640941382676248\\_641071379329915](http://www.bgnow.eu/news.php?newsid=55320&fb_comment_id=640941382676248_641071379329915), viewed July 11, 2021. [Тандем, б.д., *Тандем в Чикаго*, [http://www.bgnow.eu/news.php?newsid=55320&fb\\_comment\\_id=640941382676248\\_641071379329915](http://www.bgnow.eu/news.php?newsid=55320&fb_comment_id=640941382676248_641071379329915), видян 11 юли 2021].

Regal, 2016, *Kiril Vatev, co-founder and co-owner of the meat processing company 'Tandem'*, October 01, [https://www.regal.bg/skrita\\_rubrika/2016/10/01/2631889\\_kiril\\_vutev\\_suuchreditel\\_i\\_susobstvenik\\_na/](https://www.regal.bg/skrita_rubrika/2016/10/01/2631889_kiril_vutev_suuchreditel_i_susobstvenik_na/), viewed July 11, 2021. [Регал, 2016, *Кирил Вътев, съучредител и съсобственик на месопреработвателната компания „Тандем“*, 01 октомври, [https://www.regal.bg/skrita\\_rubrika/2016/10/01/2631889\\_kiril\\_vutev\\_suuchreditel\\_i\\_susobstvenik\\_na/](https://www.regal.bg/skrita_rubrika/2016/10/01/2631889_kiril_vutev_suuchreditel_i_susobstvenik_na/), видян 11 юли 2021].

Vatev, K 2005, in *History inhabited by people. Bulgarian society in the second half of the twentieth century*, I. Interviews, Sofia: Gutenberg, pp. 331-352. [Вътев, К 2005, в: *Историята, населена от хора. Българското общество през втората половина на ХХ век*, I. Интервюта. София: Гутенберг, с. 331-352].

Correspondence address:

**Iliyana Marcheva** – Professor, PhD

Institute for Historical Studies –

Bulgarian Academy of Sciences

53, Shipchenski prohod, bl.17, 1113 Sofia

Tel.: (+ 359) 885761154

E-mail: [imarcheva@ihist.bas.bg](mailto:imarcheva@ihist.bas.bg); [imarcheva@abv.bg](mailto:imarcheva@abv.bg)

ORCID ID:<https://orcid.org/0000-0002-1301-4079>